

*Рудакевич Олег Михайлович,
професор кафедри філософії та політології
Тернопільського національного економічного університету,
доктор політичних наук, професор,*

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ

Необхідність рішучої боротьби з корупцією в органах державної влади та суспільстві загалом неодноразово визнавалася Верховною Радою України одним із найважливіших завдань політикуму та громадянського суспільства. У прийнятих після Революції гідності Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» зазначалося, що в Україні «фактично відсутня ефективна стратегія протидії корупції, яка б враховувала гостроту проблеми та актуальність ситуації» [1]. Тому була визнана необхідність ухвалення нового стратегічного документу, який би визначив першочергові заходи із запобігання та протидії корупції. Однак за рік до завершення терміну виконання Закону рівень корупції істотно не зменшився; вона і далі реально загрожує розбудові демократії та національній безпеці України. На це неодноразово звертали увагу очільники ЄС та інших європейських міжнародних організацій. Очевидно, одна із проблем у подоланні корупції полягає у виробленні належного наукового обґрунтування цього процесу, яке б врахувало глибину корупційної руйнації політичної системи України та інших сфер суспільного життя. За таких умов, на нашу думку, на увагу заслуговує системний підхід до осмислення проблеми.

По-перше, корупція є наслідком глибокого кризового стану всього соціального організму і, в першу чергу, його економічної системи. В умовах зруйнованої економіки і тотального зубожіння населення в соціумі формуються злочинні схеми, в т. ч. зловживання владою в усіх сферах суспільного життя. Без ліквідації цього підґрунтя політичної корупції годі сподіватися на серйозний успіх в реалізації антикорупційної політики.

По-друге, важливо усвідомити, що політична корупція не є автономним явищем. Суб'єкт корупційного діяння – це політичний суб'єкт, який або наділений політичною владою, або може впливати на прийняття політичних рішень, порушуючи моральні та правові норми суспільного життя. Тому феномен політичної корупції слід розглядати в контексті формування, структурування та функціонування національної політичної системи.

Ядром політичної системи суспільства є політична влада, суб'єкт якої виробляє політичну ідеологію та стратегію суспільного розвитку, ухвалює політико-правові норми, розбудовує політичні інституції та вдосконалює політичні відносини. Занепад політичної системи, невиконання нею свого

соціального призначення пов'язані, перш за все, з деформацією політичної влади. Це, зокрема, відбувається тоді, коли її суб'єкт перестає виражати життєві інтереси громадян, нехтує конституційними засадами суспільного життя, зраджує національну ідею. Важливо зазначити, що метою політичної корупції є не лише здобуття, збереження і зміцнення політичної влади, політичної суб'єктності загалом. Кінцевою ціллю політичних корупціонерів, як і інших корумпованих агентів у суспільстві є особиста матеріальна вигода. Як резонно зазначає М. Мельник, – «світовий та вітчизняний досвід доводить, що саме ця мета в більшості випадків все ж є ключовою метою політичних корупціонерів, для яких політична та державна влада є лише засобом задоволення особистих інтересів» [2, с. 68].

По-третє, особливої уваги заслуговує питання про наслідки корупційної деформації політичної системи суспільства. Коли дисбаланс державних і національних інтересів, з одного боку, і особистих чи кланових корупційних устремлінь – з іншого сягає певного рівня, політична система втрачає свої функціональні властивості, а згодом перетворюється в свою протилежність – у антинародну систему: систему тотальної політичної корупції на чолі якої стоїть злочинна особа чи група. Суспільства, які зазнали таких змін ризикують втратити суверенітет, задекларовану мету, національний характер.

Саме це спіткало Україну на початку третього десятиліття її суверенного існування, коли влада, внаслідок маніпуляції суспільною свідомістю та корупційних дій під час президентських виборів, опинилася в руках злочинного донецького мафіозного угруповання. Країну очолив підступний кримінальний антиукраїнський клан, який за спонукання та підтримки Росії почав активно збагачуватися, руйнуючи суверенність української держави. Хоч процес корупційного преродження політичної системи українського суспільства розпочався ще з приходом до влади Л. Кучми, але за президентства В. Януковича він набуває системного характеру і прискорено розвивається в усіх її структурних складових і рівнях. Сутність перетворень в інституційній підсистемі політичної сфери полягає, перш за все, в тому, що за фасадом конституційних органів державної влади й управління формуються і набувають домінування неформальні, тіньові інститути. Крім того, паралельно вибудовуються нові, суто злочинні, мафіозні структури, які доповнюють арсенал засобів і форм корупційних діянь. Мова йде про призначення т. зв. «смотрящих» у регіонах та галузях народного господарства, купівлю і продаж державних посад, фальсифікацію результатів виборів, кулуарні домовленості між суб'єктами влади та олігархами, підкуп народних депутатів тощо.

На жаль, революційного оновлення правлячої еліти не відбулося і після Революції гідності. Партія регіонів трансформувалася в нові політичні об'єднання, які отримали своїх представників у законодавчому органі. Корумпована судова влада звела нанівець процес очищення влади від

прихильників Януковича. Старі корумповані схеми взяли під контроль нові ставленики олігархату. Президент-утікач та його оточення, використовуючи награваний капітал, сприяють просуванню до влади проросійськи налаштованих політиків. У парламентській більшості, уряді, прокуратурі, де чимало осіб старої генерації, нерідко виникають гучні корупційні скандали. Електронне декларування майнового стану політиків і державних службовців у 2016 р. поставило під сумнів доброчесність чималої кількості «слуг народу».

По-четверте, корупція поширюється не лише серед вторинних суб'єктів політичних відносин і політичної влади – депутатів, міністрів, лідерів партій, партійних фракцій, а й серед інших суспільних акторів. Народ, який у демократичному суспільстві є первинним суб'єктом політичної влади, її джерелом, не маючи належного політичного досвіду та соціальної захищеності, також демонструє корупційну поведінку, особливо під час виборів, референдумів, інших масових політичних акцій. Очевидно, без мовчазної згоди народних мас, їх втягнення у протиправні процеси корупція на тих чи інших щаблях влади не може існувати тривалий час.

Уваги заслуговує і безпосередній суб'єкт влади: виконавчі органи держави та місцевого самоврядування. Мова йде про особливий вид корупції – бюрократичну корупцію. Вона тісно пов'язана із своїм політичним аналогом. Органи виконавчої влади, володіючи фінансовими та матеріальними ресурсами, нерідко провокуються представницькими й урядовими інституціями на корупційні дії. Цей процес часто спонукається і в зворотному напрямі.

По-п'яте, боротьба із всеохоплюючою політичною корупцією вимагає формування системи спеціалізованих антикорупційних інституцій. Після Революції гідності такі органи були створені та завершують свою організаційну розбудову: Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура тощо. Однак, проблема в тому, що політична й бюрократична корупція не має шансу бути виявленою й нейтралізованою, коли правоохоронні та антикорупційні органи не володіють належною автономією від політичних інститутів, які визначають їх повноваження. Коло, як кажуть, замикається. Щоб його розірвати необхідно радикально оновити як політичне керівництво держави, так і залучити до боротьби з корупцією інститути громадянського суспільства. Ще одна передумова успішної антикорупційної політики полягає в тому, щоб суспільство було підняте на належний соціально-економічний рівень життєдіяльності, про що йшлося в першому пункті тез. У лещатах цього триєдиного антикорупційного чинника, при підтримці європейських та світових спеціалізованих органів, можна очікувати на поступове повернення політичної системи України до нормального стану її функціонування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/lavs/show/1699-18/print147834769051535867>

2. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії / М. Мельник // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 7. – С. 67–72.

Рудакевич, О. М. Пізнавальний потенціал системного підходу до дослідження політичної корупції / О. М. Рудакевич // Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: Матер. наук. практ. конф., Одеса, 25 грудня 2016 р. / За заг. ред. Іжі М. М., Кривцової В. М. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. – С. 116–119.